

TVORBA RURÁLNÍ KRAJINY A JEJÍ NÁSTROJE (RECENZE)

Obsah monografie

Odborná kniha obsahuje 333 číslovaných stran, na kterých je publikováno 351 fotografií od 35 autorů. Text odborné knihy doprovází 85 grafických a mapových schémat, 18 tabulek, 3 grafy a 34 poznámek pod čarou. V literárním přehledu je odkazováno na 46 literárních pramenů a zdrojů od různých autorů. Autocitace uvádí 23 zdrojů od autora Jiřího Löwa, Maxmilian Wittmanna a Tomáše Dohnala. Předcházející badatelská práce autorů je doložena přehledem devíti výzkumných projektů.

Téma tvorby rurální krajiny je v recenzované monografii rozděleno do jedenácti základních kapitol. První tři kapitoly analyzují složky primární krajinné struktury; čtvrtá a pátá kapitola pojednává o reflexi primárních složek do sekundární struktury krajiny – zabývá se převládajícími způsoby současného vy-

užití krajinného prostoru. Šestá, sedmá a osmá kapitola rozebírá různé terciární aspekty v uspořádání krajinného systému. Pro takový výklad autoři nacházejí východiska v popisu ekonomických a sociálních souvislostí v lidské společnosti od pravěku přes středověk, novověk (renesanci) až po současnost (kapitoly 9–11). Publikaci uzavírá anglické shrnutí v rozsahu dvou stran a příloha s typologií evropských krajin (17 stran).

Odborná kniha je bohatě vybavena obrazovou dokumentací. Fakta dokládají četná grafická schémata, přehledné mapy, výřezy z ortofotomap a kartogramy. Všechny autorské závěry jsou vizualizovány konkrétními příklady a ukázkami krajinného prostoru na barevných fotografiích. Pro tabulky a grafy jsou uvedeny věrohodné datové zdroje; podstatou recenzované odborné knihy je jejich přesná a pravdivá interpretace.

Aktuálnost tématu

Autoři v publikaci rozvíjí a shrnují rozsáhlou badatelskou práci v oboru analýzy, hodnocení a dotváření krajinného prostředí a krajinné struktury. Zvláštní pozornost věnují podmínkám utváření krajinného rázu v České republice. Věcně rozsáhlé a tematicky různorodé autorské práce doc. Ing. arch. Jiřího Löwa, známé již z předcházejících dílčích odborných sdělení, jsou v předložené publikaci souborně shrnuty ve vzájemných souvislos-

tech a v ucelené jednotě. Téma odborné knihy je vysoce aktuální a vyjadřuje se k problémům současné agendy Evropské unie v oblasti rozvoje ekosystémových služeb, ochrany druhové rozmanitosti, Úmluvy Rady Evropy o krajině, European Environment Agency, Sdělení Evropské komise „*Green Infrastructure – Enhancing Europe’s Natural Capital*“¹⁾ a dalších mezinárodně platných dokumentů, které jsou – mimo jiné – i součástí ústavního práva České republiky.

Novost přístupu

Analytický přístup k **primární krajině struktuře** shrnuje soudobé biogeografické poznatky – rozšiřuje standardní „topické“ pojetí o takové krajině charakteristiky, které vyplývají z přístupu „chórického“. Nejde zde již jen o základní topologické charakteristiky místa, ale i o prostorové vyjádření přechodů a sousedství (chórické charakteristiky). Autoři aplikují tyto poznatky na příkladech krajiných jednotek – dokládají struktury homogenní, kontrastní nebo similárního typu (tj. obsahující přirozené plynulé gradienty vybraných znaků). Takové závěry pak poskytují zcela nová východiska pro vytváření koncepce uspořádání krajiny, pro reprezentativnost skladebné sítě biocenter a biokoridorů v územním systému ekologické stability krajiny i nový pohled na vnímání krajinného rázu (srov. např. kap. 1.4, s. 20, obr. 4; dále kap. 4.8 a 4.9; kap. 6.4 a 6.5).

Při posuzování faktorů, které ovlivňují **sekundární krajinou strukturu**, autoři důsledně dokumentují vznik harmonické kulturní krajiny. V jejich pojetí jde o souhrn přírodních faktorů primární krajině struktury s vhodným způsobem využití krajiny, prováděné přiměřenou intenzitou využívání. Percepce jemných přírodních nuancí a diferencí spolu s tradicí a lidskou zkušeností (recepce znaků) je základem odpovídajících preferencí a přiměřených očekávání v terciárním uspořádání krajinného prostoru.

Preference a správný výběr z určité škály možností je základem buď dobré, nebo dystopické **terciární struktury krajiny**. Publikace vznikla na Ústavu

urbanismu Fakulty architektury VUT v Brně, proto je logické, že za základ dobré terciární struktury považují autoři proces „plánování“. Případné přívlasky – plánování prostorové, územní, krajině – přitom nejsou rozhodující. Autoři se zabývají vývojem terciární struktury krajiny v různých časových obdobích; v různých ekonomických, sociálních i správních souvislostech – důsledně od pravěku do současnosti. Zvláštní pozornost přitom věnují otázce, zda jsou negativní rozvojové tendence nevyhnutelnou součástí civilizačního vývoje, nebo zda jim lze vhodnou strategií předejít (kap. 11, s. 278).

Monografie představuje ucelený a souvislý sled lokálních příčin a následků, které se v časovém vývoji kulturních krajin nepozorovaně skládaly do současné hrozivé vlny globálních změn. Recenzovaná kniha na praktických příkladech prokazuje platnost základního motivu konference Organizace spojených národů o životním prostředí a rozvoji (UNCTAD, Summit Země, Rio de Janeiro, 1992): „Mysli globálně, jednej lokálně“. Vysvětluje, proč komplikovanost prostorových vztahů nedovoluje žádnému majiteli panství komponovat harmonickou kulturní krajinu. Proč jej dnes musí nahradit racionální, promyšlené a důvtipné plánování jak individuálních (a korporátních), tak i veřejných zájmů.

Poznámky, připomínky, výhrady

Monografie poskytuje řadu námětů a témat ke kritické diskusi. Jde o rozsáhlý text zasahující do širokého spektra znalostí. Proto je překvapující, že je poměrně sporadicky vybaven poznámkovým aparátem a citacemi podobně zaměřených prací, které mohou dovysvětlit některá naznačená témata. První citovaný odborný pramen [Vorel, 2004] obsahuje až strana 18 (poznámka pod čarou č. 6).

Vizuální aparát odborné knihy je do značné míry založen na interpretaci obsahu fotografií krajinných výřezů. Popisky k fotografiím zpravidla přesně a pravdivě dokumentují uváděná fakta i závěry v textu. Z tohoto pravidla však

vybočují popisky u některých fotografiích, jejichž smysl a obsah nelze jednoznačně interpretovat, např. obr. 359 „*Založený rybník*“, obr. 370 „*Barokní zámek*“, obr. 392 „*Pole brambor*“. Podobná neurčitá sdělení zbytečně narušují jinak koncentrovaný výklad faktů.

Význam řady použitých dokumentujících fotografií by výrazně vzrostl, pokud by byly lokalizovány. Některé lokace lze vyvodit z prostorového kontextu – významně to zesiluje vnímání chórických souvislostí v krajině.

Největší hodnota monografie spočívá v objektivní interpretaci pozorovaných jevů v krajině. Vědecký rozsah tématu je velký: primární struktura krajiny interpretuje poznatky z přírodních věd. Sekundární struktura vysvětluje principy urbanizace a využívání prostoru. Do terciární struktury krajiny se promítají očekávání a potřeby jak obyvatel, tak i vlastníků území – dochází zde k vytváření shody mezi protichůdnými požadavky a zájmy v cílovém uspořádání životního prostoru. Jde tedy o interpretaci sociálních, ekonomických i duchovních hodnot. Rozmanitost vědeckých disciplín však nesmí vést ke směšování objektivních faktů a subjektivních tezí. Proto by měl text publikace obojí zřetelněji oddělovat. Např. obr. 293 „*Pomník markraběte Jošta (žil ve 14. století), vybaveného anachronickou tatarskou zbrojí a nesmyslnou symbolikou – spíše zjevení z Hvězdných válek než středověký vladař*“. (Recenzent se domnívá, že cílem autora pomníku – Jaroslava Róny – nebyla historická rekonstrukce. Ale tímto komentářem vyvolaná diskuse není tématem knihy; působí zde poněkud neústrojně).

Podobné problémy se projevují i v jiných částech knihy. Strana 145 obsahuje komentář k barokním památkám zahradního umění: „*Francouzské zahrady již signalizují jednak vybití všech nebezpečných šelem v krajině, jednak zvýšenou bezpečnost i mimo hradby, což umožňuje volně vstoupit do krajiny*“. Pokud čtenář nezná odborné názory autorů podrobněji, pak patrně nemůže docenit tyto (a jiné) ironické komentáře na adresu zahradní a krajinářské architektury v kapitole 6.3 Vysněné krajiny (s. 141).

1) Zelená infrastruktura – posílení evropského přírodního kapitálu

Poznámka pod čarou č. 32 se týká výměry „popluží“. Recenzent – jako vnuk sedláka – si z vyprávění pamatuje, že k obdělání 60 hektarů polností jedno spřežení koní rozhodně nestačí. Popluží je skutečně základní strukturální prostorová jednotka nejefektivnější vývojové fáze rurální krajiny – možná právě takové, ke které by se moderní udržitelné a cirkulární zemědělství mělo vrátit. Proto by význam této poznámky měl být podroben redakční revizi.

Závěr

Recenzovaná monografie představuje ucelený soubor poznatků o přírodním,

historickém, kulturním a hospodářském vývoji krajiny České republiky. Obsahuje autorsky původní poznatky a interpretace doložených faktů.

Recenzovaná publikace splňuje kritéria pro typ B výsledku „odborná kniha“ podle přílohy č. 4 „Definice druhů výsledků“ (samostatná příloha usnesení vlády ze dne 8. 2. 2017 č. 107/2017, Metodika hodnocení 17+).

Monografie prezentuje výsledky výzkumu vědeckého týmu a je recenzovaná, elektronicky vydaná v nakladatelství s vědeckou redakcí. Splňuje podmínky rozsahu publikace, původnosti i přesného vymezení okruhu problémů určitého vědního

oboru. Je zpracována vědecky uznávanou metodologií a směřuje k aplikaci poznatků z teoretického bádání v dané oblasti.

Publikace vznikla za finanční podpory Fakultního rozvojového projektu Fakulty architektury VUT v Brně na podporu publikační činnosti č. AD152012010 „Tvorba rurální krajiny a její nástroje“. Publikace má vydáno ISBN: 978-80-7623-072-9.

[LÖW, Jiří – WITTMANN, Maxmilian – DOHNAL, Tomáš. *Tvorba rurální krajiny a její nástroje*. 1. vyd. Brno: CERM, 2022, 333 s. ISBN 978-80-7623-072-9.]

*doc. Ing. Petr Kučera, Ph.D.
Ústav plánování krajiny
Zahradnická fakulta v Lednici
Mendelova univerzita v Brně*